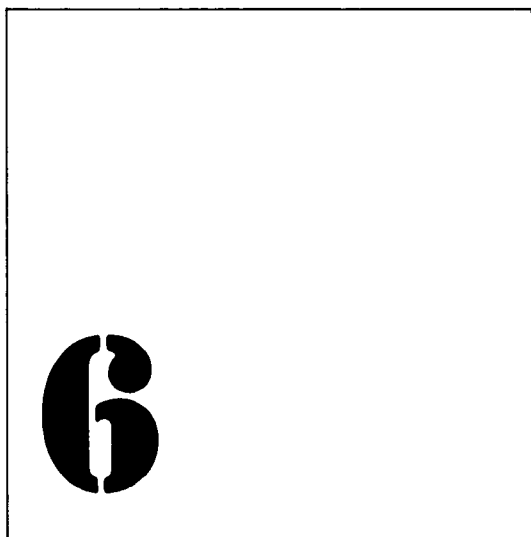


**BERICHTEN
VAN EEN STROOMBELEVING:
'TAALONDERWIJS VAN MORGEN?'
'JA!!'**



Een verontschuldiging vooraf

Het werken in stroom 6 werd onderverdeeld in drie substromen. Omdat de gronden voor deze werkwijze zeer principieel waren, namelijk vertrekken vanuit een gekozen schoolmodel (zie verderop), moest ik wel kiezen voor een van de drie, mijn informatie betreft dan ook voornamelijk één substroom. De werkwijze die daar gehanteerd werd, loopt parallel met die in de andere groepen.

Opzet van dit verslag

Allereerst krijgt de lezer een samenvatting van de voorinformatie die in deze stroom een belangrijke rol heeft gespeeld. Daarna schets ik de activiteiten en de resultaten zoals die zich hebben ontwikkeld, met name in een van de subgroepen. Tenslotte hoop ik te komen tot enkele voorzichtige conclusies.

Voorinformatie

Om leerplanontwikkeling-door-de-school te doen slagen moet aan een aantal voorwaarden voldaan worden.

- 1 Doelomschrijvingen en uitgangspunten voor (taal)onderwijs moeten door alle betrokkenen aan elkaar duidelijk worden gemaakt.
- 2 Bij leerplanontwikkeling zullen de grondbeginselen van een bepaald schoolmodel geconcretiseerd moeten worden.
- 3 Leerkrachten, ouders en kinderen en andere betrokkenen bij het

schoolgebeuren (buurtopbouwwerkers, clubhuiswerkers, enz.) moeten samen gestalte geven aan een dergelijk leerplan.

- 4 Uitgaande van de praktijk van de eigen school, van de eigen klas is de belangrijkste activiteit van de leerkracht het goed kijken en luisteren op basis van bovenvermelde uitgangspunten (1 en 2).
- 5 Het bestaande materiaal dient ondergeschikt te zijn aan uitgangspunten, doelstellingen en werkwijzen die door de school geformuleerd zijn.

De voorinformatie was bedoeld als een handreiking om aan de voorwaarden genoemd in 1 en 2 tegemoet te komen.

In de nota *Taalonderwijs van morgen? Een discussienota* (uitgave van het Contactorgaan voor de innovatie van het Onderwijs, samengesteld door de Centrale Werkgroep Moedertaalonderwijs, Den Bosch 1976) wordt ter discussie gesteld 'wat de gevolgen zijn voor de schoolpraktijk en de schoolbegeleiding, als in de school met betrekking tot het taalonderwijs gewerkt wordt vanuit het taalgebruik zoals het kind dat in de thuissituatie geleerd heeft' (blz. 5). In de nota beschrijven de samenstellers in drie hoofdstukken wat hen voor ogen staat als zij de door hen opgeworpen vraag willen begeleiden in de discussie.

In het eerste hoofdstuk gaat het om 'Uitgangspunten en doelstellingen: een kwestie van kleur bekennen'. In het daaropvolgende hoofdstuk komt aan de orde 'Toekomstig taalonderwijs in de praktijk'. Het werkstuk wordt afgerond met gedachten rondom 'De begeleiding naar Taalonderwijs van morgen'. In een drietal bijlagen zijn dan nog toegevoegd: de geschiedenis en werkwijze van de CWMO, samenvatting van de nota en discussiepunten ter bespreking van de nota.

Aan het slot van dit artikel vindt de lezer een samenvatting van de eerste twee hoofdstukken van de nota die door Ruud Gorter is samengesteld. Op het congres zijn alleen deze hoofdstukken ter discussie gesteld.

Het tweede deel van de voorinformatie was een eenvoudige beschrijving van drie schoolmodellen, met name een school in een volksbuurt, gebaseerd op de ideeën van Celestin Freinet, de vrije school gebaseerd op de ideeën van Rudolf Steiner en de Jenaplanschool op de ideeën gebaseerd van Peter Petersen.

De deelnemers aan deze stroom moesten voor een van deze modellen kiezen om zo enigszins aan voorwaarde 2 te voldoen. Bovendien zou langs deze weg aangetoond kunnen worden dat leerplanontwikkeling-door-de-school producten oplevert die verschillen van school tot school omdat ze aansluiten bij en voortkomen uit de sociale werkelijkheid van die kinderen, hun ouders, en hun leerkrachten.

Wat gebeurde er op de Leeuwenhorst in stroom 6?

Na de toelichting op het programma en de verschillende schoolmodellen ging de groep uiteen in drie substromen.

Zoals ik al in het begin heb vermeld zal ik met name verslag doen van één subgroep, namelijk die welke zich ontfermde over en aangetrokken voelde tot het schoolmodel van Freinet.

Het werk van Freinet is sterk geënt op het onderwijs aan kinderen van arbeiders en voor het werken met deze kinderen is nog weinig materiaal voorhanden dat aansluit op of voortkomt uit hun eigen leef- en beleveningswereld. Bij het ontwikkelen van een leerplan moeten we dan rekening houden met minstens de volgende 'eisen'.

- * Centraal staat de situatie waarin kinderen bezig zijn met hun eigen sociale werkelijkheid en hoe deze samenhangt met de sociale werkelijkheid van anderen.

- * Uitgangspunt daarbij is 'bestrijding van de gelatenheid van het volk', die nu nog evengoed geldt als vijftig jaar geleden.

- * Het onderwijs moet dan sterk bewustmakend zijn, zodat de kinderen in reële situaties inzicht kunnen krijgen in die situatie en hun eigen gedrag daarin. Dat geldt in het verlengde daarvan tevens voor de leerstof (die stof, die op een bepaald moment aan de orde 'moet' komen): eerst inzicht en dan oefenen.

- * Het materiaal dat nodig is komt uit de omgeving van de kinderen of maken ze zelf (drukpers).

- * Het kind moet kunnen kiezen uit een hoeveelheid oefenstof (leerstof), deze is verwerkt in bijvoorbeeld een kaartstelsel.

De uitgangspunten van Freinet eisen een emancipatorische leerplanontwikkeling, waarin plannen centraal moeten staan, die enerzijds geënt zijn op de emancipatie van de arbeidersklasse en anderzijds beantwoorden aan de individuele behoeften van elk kind.

1 Aan de hand van de nota (met name hoofdstuk 1) en de ideeën van Freinet werd een aantal uitgangspunten en doelstellingen geformuleerd, die de leidraad zouden vormen bij het uitwerken van een exemplarisch leerplan. Dat daarbij ieders eigen ervaring en vooral de bewustwording van die ervaring, de noodzaak tot samenwerking en de noodzaak om te kiezen onlosmakelijk verbonden waren aan het proces om te komen tot zulke 'beginselverklaringen' zij de lezer overduidelijk.

Uitgangspunten:

- * Het begin van *Taalonderwijs van morgen* ligt in de handelingen vooraf, de doorleefde ervaringen van de leerlingen zelf en de onderlinge communicatie daarover, met name de mondelinge communicatie,

- * daardoor is de taalgebruikssituatie zoveel mogelijk bepaald door de sociale werkelijkheid waarin het kind leeft.

Doelstellingen:

- * De leerling begeleiden in de verwerking van het spanningsveld tussen individuele emancipatie (waarbij emancipatie wordt opgevat als een proces waarin ontwikkeling van weerbaarheid, zelfstandigheid, onafhankelijkheid en dergelijke voorop staan). De individuele emancipatie wordt vooral op de persoon zelf betrokken, de sociale emancipatie geldt dan meer voor de groep (klasse) waartoe het individu behoort.
- * Het gaat in eerste instantie om bewustwording en om inzicht door zelfontdekking.
- * Van het onderwijs moet een stimulans uitgaan om te komen tot het bewust doen van keuzen, het ontwikkelen van een belangenbewustzijn en het dragen van verantwoordelijkheid voor de ander en voor zichzelf.

2 Aan de hand van deze uitgangspunten en doelstellingen werden enkele taalboeken bekeken die dagelijks op school gebruikt worden. Geprobeerd werd hoe we het bestaande materiaal zouden kunnen hanteren binnen het in theorie ontwikkelde kader.

Tevens was dit een eerste oefening om bestaand materiaal anders te ordenen, te verwerken en te systematiseren voor zelfgekozen doelstellingen en uitgangspunten.

3 Vervolgens kwam het tweede hoofdstuk van de nota aan de orde om te bespreken wat de verdere consequenties zijn voor het taalonderwijs van morgen gezien vanuit de twee hiervoor beschreven activiteiten. Omdat het uitgangspunt is geworden de 'taalgebruikssituatie' zij het duidelijk dat gekozen wordt binnen het concept van het gehele onderwijs voor thematisch en projectmatig (moedertaal)onderwijs.

Taalactiviteiten vinden plaats in taalgebruikssituaties, het is echter soms nodig ondersteunende taalactiviteiten te hanteren. Voor een verduidelijking van deze termen verwijs ik naar de samenvatting van voornoemde nota in de bijlage bij dit artikel.

4 Om nu te ontdekken wat dit in de praktijk betekent, werd de volgende lijn uitgezet en de volgende resultaten geboekt:

a Bepaal een aantal thema's. (Opgemerkt dient te worden dat deze thema's meestal door de leerlingen aangedragen zullen worden. Er waren op dit congres geen kinderen.)

Bij de themakeuze moet voor ogen blijven dat het gaat om de tastbare ervaringen, het concrete handelen, die een materiële basis bieden om verder in taalgebruikssituaties pratend en schrijvend, luisterend en lezend, daarin inzicht te krijgen.

Thema's:

Wonen	Verkeer	(Openbaar) vervoer
Lente	Communicatiemedia	Water
<i>Vader en Moeder</i>	Boeken	Kerk
School	Sex	Post
Spelen	Vakantie	Milieu(vervuiling)
Winkel	Sport	Huisdieren
Werk/Beroep	Mode/Kleding	Thuis/Buurt
Vrije tijd	Toekomst	Voeding

b Kies een thema uit en werk dit verder inhoudelijk uit.

Uitwerking van Vader en Moeder:

relatie vader-moeder
relatie vader-kinderen
relatie moeder-kinderen
onvolledige gezinnen
rolpatroon
andere leefvormen (commune, centraal wonen, homofilie)
werken in huishouden/beroep
meisjes/jongens (eigen situatie, elders)
verhouding gezin/maatschappij
kinderloze gezinnen

c Bepaal een aantal werkvormen, er rekening mee houdend dat vooral kinderen en ouders een optimale inbreng hebben.

De latere keuze van werkvormen zal mede afhankelijk zijn van het doel dat je met thematisch/projectmatig werken voor ogen staat. Willen de kinderen iets veranderen dan zul je andere middelen hanteren dan bij onderzoek of ontmoeting (vgl. het artikel van Johan Eimers in *Moer* 1976: 5).

Inventarisatie:

Kringgesprek	Film/video/dia's/klankbeeld	Poppenkast
Excursie	Liedjes (muziek)	Lezen/kinderboek
Opstel	Teksten maken (drukkers)	(Kinder)tijdschriften
Interview/vraaggesprek	Teksten lezen	Dramatiseren
Rollenspel	Collage	Forumgesprek
Illustraties/plaatjes/teksten	Handenarbeid/tekenen	Beeldverhaal
	Ouders op school	

d Orden de werkvormen.

De groep viel uiteen in twee delen: de ene subgroep zou spreken/luisteren/drama bekijken, de andere schrijven/lezen; tevens zou in die beide onderdelen een ordening worden aangebracht naar leeftijdscategorieën. Daarbij zou men de bruikbaarheid van de werkvorm relateren aan het gekozen onderwerp: Vader en Moeder.

Al spoedig bleek dat dit een te atomistische, te geïsoleerde en ook te onwerkelijke werkwijze was. Wel werden de inmiddels verzamelde gegevens nog bij elkaar gezet. Het voorwerk is nu verricht — nu de laatste fase.

e Ontwerp een aantal taalgebruikssituaties waarin het gekozen onderwerp Vader en Moeder voor de leeftijdscategorieën 4-7, 7-10 en 10-12 jaar verwerkt kan worden. Daarbij was het de bedoeling vooral één werkvorm uit te werken. Zo ontstonden er opnieuw twee subgroepen. De ene groep werkte aan de werkvorm *Interview*, de andere werkte *Werken met illustraties/plaatjes/teksten* verder uit.

(Omdat ik bij de laatste groep zat, volgt daarvan nu weer een verslag.)

4-7 jaar

* Uitgaand van een kringgesprek komen tot de opdracht: thuis plaatjes uitknippen van handelingen/activiteiten die moeder doet. Op school in een groepje laten opplakken in een volgorde die de opeenvolging op een dag aangeeft, daarna de verschillende series met alle kinderen bespreken. Van hieruit zullen wel weer nieuwe situaties ontstaan (daarvoor moet de leerkracht goed kunnen luisteren en kijken). Bij de wat kleinere kleuters zal ook een verhaal uit *Met de poppen gooien* een goed vervolg (of eventueel een start) kunnen zijn voor wat de kinderen aankaarten.

Op een zelfde manier kan vader 'aan de orde worden gesteld'. Daarna vader en moeder tegelijk. Ook het eigen 'rolpatronerige' gedrag van de kleuters in de groep kan aan de orde worden gesteld. Er kunnen natuurlijk ook ouders in de groep worden uitgenodigd om iets te vertellen of nog liever te laten zien.

Van groot belang is dit onderwerp waar mogelijk van tevoren met de ouders te bespreken en uit te werken. Misschien is het wel mogelijk bij de ouders zelf dit onderwerp bespreekbaar te maken.

Verslag 'achteraf' van wat er gebeurd is, is noodzakelijk.

7-10 jaar

* Opnieuw introductie aan de hand van een klasgesprek. Opdracht: Beschrijf op papier in een tweetal zinnen je vader/moeder. Maak er een tekening bij.

Knip vader en moeder uit zoals die gepresenteerd worden in de omliggende tijdschriften en maak er een collage van, lever je commentaar

door er teksten bij te schrijven. Breng in de collage ordening aan door onderscheid te maken weekend/rest van de week, vakantie/werktijd. Probeer plaatjes en teksten (kort, bijvoorbeeld liedjes) te analyseren op rolbevestiging en rolbevrijding.

Schrijf een 'alternatieve' tekst, maak 'alternatieve' illustraties (tekeningen, foto's en dergelijke).

Naar aanleiding van een gesprek over onvolledige gezinnen en andere leefvormen, laten verwerken in diaserie, stripverhaal en dergelijke.

10-12 jaar

- * Met groepen in andere leerstofgebieden de rollen van ouders/kinderen, mannen/vrouwen bekijken (in geschiedenis, in aardrijkskunde, indien mogelijk ook 'hoe' dit in de verschillende leerboeken gewaardeerd wordt).

- * Maak een collage (plaatjes en teksten) waaruit de historische en geografische bepaaldheid van het rollenpatroon blijkt.

- * In hoeverre komt in huidige illustraties verschil in rol voort uit maatschappelijk 'niveau'.

- * Bekijk en hanteer de huidige reclame op rolpatroon en maak zelf 'alternatieve' reclame.

- * Beschrijf en illustreer je eigen situatie in gezin, school en spel op de verhouding man/vrouw en jongen/meisje (droombeeld) (vooordeel).

- * Noteer in groepjes een groot aantal emotionele en fysieke kwaliteiten van 'de' mens en rubriceer ze naar het huidige man/vrouwbeeld, schrijf naar aanleiding daarvan rollenspelen en verhalen, zowel bevestigend als omgekeerd.

- * Werken met kinderboeken (ook 'vanuit een andere hoek').

Het zij nogmaals benadrukt dat de hier aangegeven mogelijkheden eigenlijk 'reserves' zijn, de leerling zelf komt in eerste instantie met het onderwerp aandragen. Soms hebben ze (heeft hij/zij) een duwtje nodig. Voilà.

f Herformuleer de algemene uitgangspunten en doelstellingen naar de gekozen situaties om zo een terugkoppeling tot stand te brengen. (Zie voor de algemene doelstellingen de vorige paragraaf.)

Uitgangspunten:

- * De start is steeds 'het gesprek met de leerlingen', soms gereguleerd in een kringgesprek of klassegelsgesprek; daarnaast wordt veel in groepen gewerkt waar overlegsituaties een belangrijke rol spelen.

- * De 'stof' behoort in eerste instantie tot de onmiddellijke omgeving van het kind, zowel de bestaande gezinssituatie als het materiaal dat daar binnenkomt (tijdschriften, folders, en dergelijke); ook hun eigen rol (jongen/meisje, man/vrouw) is iets van henzelf.

Doelstellingen:

- * Juist bij het ontdekken van die eigen rol zijn gegevens als weerbaar-

heid/tolerantie/accepteren en niet-accepteren van groot belang (Tejater Teneeter: 'Wie is de baas?'). Freinet: 'groter zijn betekent niet noodzakelijkerwijs boven anderen staan'.

* Herkenning c.q. bewustwording van groeps('klasse')verschillen bij de invulling van rollen. Relaties bewustworden in het gezin: 'wie is de baas?'

* (Misschien) bijdrage leveren tot 'kunnen kiezen'.

Het is onmogelijk (en ook niet noodzakelijk) bij elk deel-deelleerplan altijd weer deze herformuleringen uit te schrijven, maar voor de bewustwording van het onderwijs (de school, de leerkrachten, de ouders en anderen) is dit van tijd tot tijd zeer belangrijk.

g Bepaal de vaardigheden die de leerlingen nodig hebben om in de aangeboden taalsituatie goed te functioneren.

4-7 jaar	7-10 jaar	10-12 jaar
* opdracht begrijpen en onthouden	→	→
* gericht kunnen kijken en kiezen	→	→
* keuze kunnen beargumenteren	→	→
* 'redelijk' kunnen knippen, kunnen plakken (zichtbaar en leesbaar)	meer 'harmonisch' kunnen plakken	→
* beginnend tijdsbesef hebben (ochtend, middag, avond)	uitgebreider (week, vrije tijd/werk, vakantie)	historisch 'besef' (causale relaties) alles heeft een voor-geschiedenis
* kunnen samenwerken	→	→
* gevoel voor spelen met taal (gedichtjes, liedjes)	poëzie, beeldvorming	→
	* 'kritisch, begrijpend' kunnen lezen, schrijven	→
	* opmerken van 'verplichte' rolpatronen	→
	* ontvankelijk zijn voor kritiek en kritiek op anderen kunnen formuleren	→
		* geografisch 'besef' (causale relaties) t.a.v. buurt, stad/platteland, andere landen
		* maatschappelijk 'besef'
		* oog voor emoties

h Breng de gegevens in kaart.

Hier is de groep niet aan toe gekomen. Gedacht werd aan een vademecum en een taal-spel-o-theek zoals vermeld in de nota (blz. 25-26).

Een uitgebreider verslag van deze groep en ook van de groep interview, alsmede een aantal suggesties om zo'n kaartstelsel op te zetten, zijn verkrijgbaar bij Ruud Gorter, p/a Lentiusstraat 70, Nijmegen, tel. 080 - 559665. Bij hem zijn ook de verslagen verkrijgbaar van de substromen 'vrije school' en 'Jenaplanschool'.

De nota is verkrijgbaar bij CIO-secretariaat, Postbus 482, Den Bosch.

Conclusies

* In stroom 6 is een bijdrage geleverd voor het bewijs dat vernieuwing van (moedertaal)onderwijs moet beginnen bij de leerling in haar/zijn eigen werkelijkheid. De school kan zelf in samenwerking met allen die zich hierbij betrokken voelen zijn eigen leerplan ontwikkelen.

* Leerplanontwikkeling is niet alleen een produktgerichte bezigheid, er wordt een proces in werking gezet dat er voor het overgrote deel toe zal bijdragen dat de school (waaronder het team) bewuster, enthousiaster en met een gunstiger resultaat zal gaan functioneren.

* In het kader van de begeleiding kunnen bestaande organisaties als de SAD een bijdrage leveren bij leerplanontwikkeling, getuige de goed leesbare en werkbare discussienota *Taalonderwijs van morgen*. De school moet een beroep kunnen doen op de aanwezige kennis en vaardigheid van een schoolbegeleidingsinstantie, vooral wat betreft de begeleiding van het proces hiervoor genoemd en de invulling van met name de ondersteunende taalactiviteiten.

* De VON heeft met het confronteren van een aantal onderwijsmensen met deze stroom en haar leiding een goede greep gedaan. Het effect en met name de uitzaaiing naar anderen moet op de eerstvolgende bijeenkomst blijken, een bijeenkomst die voor de continuïteit van het werk in de school vooralsnog onmisbaar lijkt.

* De SLO zal in de toekomst het kunnen, het enthousiasme en de wil tot verbetering die het onderwijs zelf te bieden heeft, niet alleen 'nauwlettend blijven volgen', maar wel degelijk moeten inbouwen in haar beleid en haar werkwijze, mede omdat wat 'de school' zelf maakt een grotere levensvatbaarheid heeft dan wat van bovenaf wordt 'gedicteerd'.

Bijlage

Discussienota 'Taalonderwijs van Morgen'; een samenvatting

In de nota gaan we er vanuit dat het voor degenen die betrokken zijn bij de vernieuwing van het taalonderwijs niet alleen noodzakelijk is een visie te geven op het onderwijs in het algemeen en het taalonderwijs in het bijzonder, maar dat het daarbij ook gaat om uiteen te zetten hoe je tegen mens en maatschappij aankijkt (hoofdstuk 1). De samenvatting spitst zich daar eerst op toe. Voorts draait het in de nota om de vraag welke gevolgen er kunnen zijn voor de school als daar gewerkt wordt vanuit het taalgebruik zoals het kind dat in de thuissituatie heeft geleerd. Daarmee is dan tevens het belang van deze discussienota voor leerplanontwikkeling door de school aangeduid (hoofdstuk 2). Omdat ik deze samenvatting vooral in dit kader schrijf, ga ik niet in op de gevolgen van deze uitgangspunten voor de schoolbegeleiding. Voor deze samenvatting ben ik dan ook in de eerste plaats zelf verantwoordelijk.

1

Bij de vernieuwing van het taalonderwijs speelt allereerst een aantal achtergronden mee. Het taalgebruik van onderwijzers, ouders en kinderen moet worden geplaatst tegen de achtergrond van maatschappelijke factoren. (Taal)onderwijs moet daarom aansluiten bij de ervaringen van kinderen en ouders in hun sociale omgeving, waarin gedachten en gevoelens met betrekking tot vervreemding, onderdrukking, onzekerheid en ongelijkwaardigheid van zichzelf als persoon en van de sociale klasse of groepering waartoe zij behoren, tot uitdrukking kunnen worden gebracht. (Taal)onderwijs zal emancipatorisch moeten zijn: het maakt kinderen bewust van de situaties waarin zij zich bevinden en het biedt hen mogelijkheden om zich met anderen te bevrijden uit de beperkingen die in die situaties worden aangetroffen. Ook binnen de school zijn er veel van die belemmeringen, die zich onder andere als problemen in het taalonderwijs voordoen. Voor veel kinderen is de schooltaal een tweede taal, die tot uiting komt in het taalgedrag van de leraar en blijkt uit de wijze waarop het taalboek met hun werkelijkheid omgaat. Het huidige taalonderwijs zondert zich kunstmatig af van andere 'vakken'; het creëert onwerkelijke en onsamenvangende situaties

waarin geoefend en getoetst wordt, en het legt daarbij eenzijdig de nadruk op kennisgebieden als spelling en grammatica; het taalonderwijs is willekeurig in de momenten waarop taal 'taal' wordt genoemd, namelijk op die uren welke daarvoor op het rooster zijn gereserveerd.

Een ander probleem in het taalonderwijs is, dat doelstellingen, uitgangspunten en werkwijzen door handleidingen worden gedictéerd, terwijl juist hierover zou moeten worden gepraat met leraren van andere schooltypen, met de ouders en hun kinderen.

Genoemde achtergronden en knelpunten vragen om nieuwe uitgangspunten voor het taalonderwijs. Vernieuwing van het taalonderwijs betekent een gelijkwaardige benadering van de totale verstandhouding die het kind met de hem omringende wereld ontwikkelt. Omdat de docent deel uitmaakt van die verstandhouding zal hij zich bewust moeten zijn van de mogelijkheden die hij heeft om kinderen te leren zich te bevrijden van de belemmeringen die zich buiten hen om dreigen te voltrekken. Het doorbreken van ongelijkwaardige situaties gaat gepaard met het ontwikkelen van gevoelens van solidariteit en het aanspreken van het eigene van elk individu door de totale vermogens van creativiteit en expressie te ontplooien. Hier moet het mogelijk worden gemaakt de eigen gebruiksmogelijkheden van de taal te ontdekken en zich kritisch en weerbaar ten opzichte van het taalgebruik van anderen te leren opstellen.

Onderwijsdoelstellingen zullen meer dan voorheen vanuit deze uitgangspunten worden geformuleerd. Het karakter ervan zal procesmatig zijn; het emancipatieprincipe verhindert formuleren van een eindig karakter, die samenhangen met onnatuurlijke scheidingen in schoolsystemen. De persoonlijke betrokkenheid van de leerlingen bij de evaluatie van het onderwijs is hier toe een belangrijke voorwaarde.

2

In de praktijk zal het taalonderwijs ten dele thematisch en voor een ander deel ondersteunend van karakter moeten zijn. Het onderwijs sluit aan bij de thema's die zich vanuit de leef- en ervaringswereld van de kinderen aandienen. Binnen de uitwerking van zo'n thema doen taalactiviteiten zich niet voor als onderdelen van een rooster. Het zijn werk- en uitingvormen zoals gesprekken, maken van een verslag, voorbereiden en

uitvoeren van een interview, teksten lezen, situaties waarin de kinderen zelf, de taal die ze gebruiken en het onderwerp waarmee ze bezig zijn, centraal staan.

Op basis van taalbeschouwing en evaluatie van deze taalactiviteiten in taalgebruikssituaties door de kinderen zelf en de leraar (maar de activiteiten van hem zijn er meer op gericht zelfreflectie door kinderen mogelijk te maken) vinden ondersteunende taalactiviteiten plaats.

Bijvoorbeeld het oefenen van de verschillende stappen om een goed verslag te kunnen maken. Het werken aan ondersteunende taalactiviteiten is ook terug te voeren op deelvaardigheden die ontbreken en noodzakelijk zijn voor het goed functioneren van de taalactiviteit in de gebruikssituatie. Bij het maken van een verslag kan gedacht worden aan de schriftelijke verzorging (spelling) van de tekst. Ook kan gedacht worden aan meer op zichzelf staande leergangen voor onder meer leren lezen. Tenslotte kan aan individuele kinderen ondersteuning worden aangeboden als er na goede diagnose sprake is van een hiaat of een tekort.

Kenmerkend voor taalonderwijs van morgen is een voortdurende afwisseling tussen open en ge-

sloten onderwijsleersituaties, waarbij de ervaren behoefte aan ondersteuning het bindend element is. Het zal duidelijk zijn dat van vooraf te bepalen instructiemomenten geen sprake meer kan zijn; binnen dit taalonderwijs is het dan ook niet meer mogelijk dat het taalboek de dienst in de klas uitmaakt.

Er zal behoefte zijn aan een soort naslagwerk (vademecum) waarin de leraar voldoende houvast kan vinden hoe met alle betrokkenen thematisch kan worden gewerkt, waarbinnen taalactiviteiten hun plaats krijgen; waarin observatiemogelijkheden worden uiteengezet en aansluitend ondersteunende taalactiviteiten in de vorm van richtlijnen en overzichten kunnen worden genoemd.

Ook zullen in dit vademecum ordeningsprincipes aan bod komen voor een verzameling spelletjes, werkjes en oefeningen, die de gebruiksmogelijkheden van de taal bij de kinderen kunnen versterken (taal-spel-o-theek). Voor het taalonderwijs van morgen betekent dit vademecum een bijdrage in de totstandkoming van het werkplan voor elke school.

Ruud Gorter